Envirozáťaže (Ľubomír Andrassy, predseda NKÚ SR)

Rečník 1

Dobrý deň, počúvate podcast najvyššieho kontrolného úradu s názvom kontrol a dnes na tému, ktorá ťaží nielen Slovensko, ale celý svet. Klimatická zmena je tu, či si to pripúšťame viac alebo menej. Aj preto naši kontrolóri a analytici pravidelne do plánu kontrol zapracúvajú témy z oblasti environmentálnej udržateľnosti. Či už ide o pripravenosť Slovenska na riešenie sucha o monitoring pitnej vody alebo o skládky odpadu. To sú len niektoré témy, na ktoré sa naši kontrolóri zamerali v ostatnom čase. Aktuálne kontrolovali, ako sme na tom s odstraňovaním envirozáťaží ich neriešenie má totiž významný negatívny dosah na štátny rozpočet, ale predovšetkým na zdravie a kvalitu života ľudí. No a túto ťaživú environmentálnu tému v kontexte výsledkov našich kontrol v oblasti ich životného prostredia priblíži predseda NKÚ pán Ľubomír Andrassy. Dobrý deň.

Rečník 2

Dobrý deň, ďakujem za pozvanie do ďalšieho z podcastov Najvyššieho kontrolného úradu. Ale ďakujem všetkým tým, ktorí nás práve v tejto chvíli počúvajú.

Rečník 1

Prejdeme rovno na otázky, keď som si pozerala výsledky kontroly, viackrát ma zarazilo, že všetko trvá roky, odstraňovanie envirozáťaží a celkovo procesy spojené s nimi postupujú pomaly a moja otázka preto znie, prečo všetko tak dlho trvá, keď tu ide o životy ľudí?

Rečník 2

Chcem povedať, že pre priblíženie našim poslucháčom ak hovoríme, že niečo trvá dlho, tak hovoríme nie o časovom úseku, ktorý by bol vymedzený napríklad 3 alebo 5 rokmi. Ale ak sa dostávame k tomu najnebezpečnejšiemu pojmu, teda k enviro záťažiam, tak tie sa riešia 50, 60 až 70 rokov. Ak hovoríme napríklad o environmentálnej záťaži, ktorá sa nachádza v bratislavskej Vrakuni, tak história tejto záťaže sa začala písať ešte v roku 1966. Ak sme pri ďalšej významnej enviro záťaži spôsobenej skládkovaním a to sme pri záťaži v regióne Predajná, tak tam hovoríme o vzniku tohto nebezpečného javu už v roku 1963 a tu na týchto dvoch príkladoch chcem ukázať, že ak nám záleží na zdraví obyvateľov, ak chceme, aby príroda okolie, ktoré bolo znehodnotené práve činnosťou ľudí, fungovaním fabrík alebo vytváraním skládok, tak tie problémy musíme mať na pamäti, keď tie environmentálne budúce environmentálne záťaže vznikajú a nemôžeme ich začať riešiť až v hodine 12 alebo na Slovensku je situácia taká, že tieto problémy riešime 10 minút po 12.

Rečník 1

K vrakunskej skládke sa ešte vrátime, pri týchto enviro záťažiach ide o extrémne znečistenie životného prostredia. Ohrozené sú zdroje pitnej vody a zdravie ľudí. V čom je problém? Nespolupracujú úrady alebo kde je problém podľa vás?

Rečník 2

Určite na základe nie len môjho vnímania tohto problému, ale hlavne na základe výsledkov kontrolných akcií a konkrétnych dôkazov, ktoré máme zaznamenané v protokole z kontrolnej akcie prostredníctvom našich špecialistov, odborníkov, kontrolórov môžem povedať, že po tejto téme zlyháva štát. Štát veľmi neskoro vstupuje do riešenia takých environmentálnych záťaží alebo ekologických problémov, ktoré výrazným spôsobom môžu ohrozovať zdravie a životy obyvateľov. To, že je to veľmi vážna téma to nie je preto, že nám tam vznikla environmentálna záťaž, ale že neriešenie tohto problému môže mať fatálne dôsledky na kvalitu života, na zdravie či už mladých ľudí alebo obyvateľov z tej ktorej lokality. Ak máme pomenovať prvého nositeľa tohto problému, tak určite je to štát a štát ma veľmi zle zadefinované kompetencie vo vzťahu k nositeľom

zodpovednosti za riešenie týchto problémov. Ak by bol jasne zadefinovaný nositeľ, ak by ten nositeľ mal kompetenčne veľmi jasné, zadefinované pravidlá a povinnosti, ale aj možnosti riešiť environmentálne záťaže, tak určite sme niekde úplne inde ako sme dnes v roku 2023.

Rečník 1

Presne ako ste hovorili, vy ste spomínali ten štát, že je zodpovedný. Môžete nejako aj to konkretizovať, že ktoré ministerstvo alebo ktorá inštitúcia?

Rečník 2

Ak budeme hovoriť napríklad o problematike sucha, tak sme najmä pri ministerstve životného prostredia, ale sucho sa netýka len tohto rezortu, pretože je to prierezové. Dotýka sa každého z nás. Každého obyvateľa Slovenska, každý z nás môže doplatiť na to, že máme málo pitnej vody, že máme málo vlahy, že sa nám znehodnocuje pôda, ktorá môže slúžiť napríklad pre poľnohospodárov na pestovanie dôležitých rastlín. Ale ak sa posunieme ďalej, tak môžeme hovoriť o rezorte obrany tam, kde boli vojenské základne, napríklad veľmi závažná environmentálna záťaž na Sliači kvôli letisku. To je jediná environmentálna záťaž, ktorá bola v ostatných rokoch odstránená a ktorú sa nám podarilo dať do stavu takého, že dnes obyvatelia, ktorí žijú v tejto lokalite, majú istotu, že to, čo bolo znečistené v prírode, neohrozuje ich zdravie. Ale budeme aj pri ministerstve dopravy kvôli veľkým dopravným projektom, kvôli diaľniciam, železničciam, to je ďalší nebezpečný segment verejnej politiky, ktorý má vplyv na životné prostredie a na vznik enviro záťaží. Ale keď sa posunieme k tým už spomínaným poľnohospodárom, to je tiež oblasť, ktorá ohrozuje čistú prírodu, ktorá ohrozuje spodné vody. Teda preto som povedal, že ak má mať štát jasno pri riešení tejto veľmi vážnej výzvy pre budúcnosť nás všetkých, pre zdravie obyvateľov, tak musí mať táto krajina jasného hráča, ktorý má jasné zákonné kompetencie, ktorým môže konať. Ktorý môže konať kedykoľvek a veľmi rýchlo. Dnes je legislatíva nastavená tak, že ktokoľvek, kto má akýkoľvek vzťah k pozemkom, ktoré sa nachádzajú v ekologicky zaťaženej lokalite a povie, nie, nedovolím vám vstúpiť na toto územie, tak štát nevie podniknúť žiadne kroky k tomu, aby začal riešiť problém, ktorý ani ja, ani vy, ale ani žiaden obyvateľ tejto krajiny nezapríčinil. Zapríčinili to napríklad tí, ktorí prevádzkovali skládky. Zapríčinili to tí, ktorí vlastnili nebezpečné podniky na výrobu napríklad chemikálií, alebo to zapríčinili tí, ktorí dovolili ruským vojskám narábať s nebezpečným materiálom na letisku Sliač, tak ako v minulosti. Práve tieto ruské vojská na Sliači s tým nebezpečným materiálom nakladali a spôsobili veľmi významnú ekologickú záťaž pre širší región.

Rečník 1

Vrátim sa teda k tej bratislavskej skládke vo Vrakuni. Dlhé roky sa o nej hovorí, že je problematická odstraňovanie skládky museli zastaviť, pretože vlastníci pozemkov nechceli spolupracovať, čo ste už aj spomenuli pred chvíľočkou, ako to vyhodnotila kontrola NKÚ.

Rečník 2

Vrakúňa je ukážkovým príkladom toho, ako máme zle nastavenú legislatívu. Ako je možné, že 2 alebo 3 vlastníci pozemkov alebo 2 či 3 dotknuté osoby, ktoré vstupujú do rozhodovania ako ideme riešiť Veľmi nebezpečnú environmentálnu záťaž, ako ideme riešiť záťaž, ktorá zásadným spôsobom ohrozuje široký región, môže výrazne znečistiť zásobáreň, najväčšiu zásobáreň pitnej vody v Európe. A my máme problém vydať rozhodnutie z pozície štátu, aby sa táto environmentálna záťaž konečne po takmer 60 rokoch začala riešiť. A v tejto chvíli, musím veľmi otvorene povedať, že je to záver aj našej kontroly. Je nevyhnutné zmeniť legislatívu riešenie environmentálnych záťaží, nebezpečenstva pre ľudí z hľadiska ich zdravia, životov, ale aj ohrozovanie ekológie, živočíchov všetkého, čo súvisí s normálnym fungovaním so životom, zdravým životom, aby stálo a padalo na tom, že sa 1 alebo 2 ľudia rozhodnú, že takto nie, tak tadiaľto cesta nevedie.

Rečník 1

Pardón, ale chcete povedať, že štát nemá teraz legislatívne páky na to, aby sa to posunulo?

Rečník 2

Ak by mal tak dávno je vrakunská skládka riešená a možno vyriešená. To len ukazuje, že nemá zastal celý proces povoľovania. Problémy sú s verejným obstarávaním, ale my si musíme priznať, že riešenie ekologických, environmentálnych záťaží to nie je riešenie bežných životných situácií, kde môžeme počkať rok 2 alebo 3. Aj preto sme toho názoru, že je potrebné zmeniť legislatívu tak, aby ten, kto má rozhodovať, mohol rozhodovať v mimoriadnom režime, aby sme využili aj možnosti, aby v takýchto prípadoch sa išlo úplne iným spôsobom, nie princípmi, ktoré definuje zákon o verejnom obstarávaní, aby preto, že je vyhlásená mimoriadna situácia. Samozrejme, že nie vojnový stav, ale je to častokrát ešte horšie ako vojnový stav, lebo ak by sme napríklad znečistili podzemné vody na dunajskej nížine ,tak to má dopad na stotisíce na milióny obyvateľov, nielen v tej lokalite, ale v oveľa širšom území. Tak v takýchto prípadoch musí mať štát nástroj v ruke, aby cez mimoriadne rozhodnutie, cez vyhlásenie mimoriadnej situácie mohol ísť oveľa rýchlejšie, promptnejšie a aby sa nestalo to, že ak sa vám niekto postaví na zadné, tak vám zastaví celý proces a všetko to čo ste robili 10 rokov vám nakoniec skončí len na papieri, lebo vám pre prepadnú lehoty a problém, ktorý každý vie, že musíme riešiť dnes tu a teraz, lebo to môže mať fatálne dôsledky nemôžeme riešiť preto, lebo je nedostatočná legislatíva a štát nemá dnes v rukách nástroje, vďaka ktorým by vedel oveľa rýchlejšie vyriešiť dodávateľa toho, kto tu environmentálnu záťaž bude odstraňovať, aby vedel zabrániť pochybným spochybňovaniam, rozhodnutiam, lebo niekto si myslí, že na tom môže zarobiť, lebo vie lepšie predať pozemky, lebo môže zo štátu vytĺcť viac finančných prostriedkov. Toto sa dá riešiť len zmenou legislatívy a vyhlásením mimoriadnej situácie v lokalite, ktorá výrazným spôsobom ohrozuje životné prostredie, ohrozuje zdravie ľudí a vtedy musíte mať úplne iné nástroje na riešenie tohto problém ako je riešenie napríklad prístavby či už materskej škôlky alebo sociálneho zariadenia, kde odloženie o 6 alebo 12 mesiacov neznamená nič. Ale ak odkladáte riešenie enviro záťaže roky, tak to môže mať fatálne dôsledky.

Rečník 1

Náklady na toto odstraňovanie enviro záťaží sú minimálne na úrovni 1 miliardy EUR. No a zdroje v takejto výške štát nemá k dispozícii. Čo robiť a ako postupovať v takto závažnej situácii?

Rečník 2

Pozitívom je fakt, že štát má schválený štátny program sanácie environmentálnych záťaží, výrazným spôsobom v minulosti sme mohli na tieto aktivity získať finančné prostriedky z európskych zdrojov len v období rokov 2016 až 2021 sme z Európskej finančnej pomoci vedeli na odstraňovanie environmentálnych záťaží využiť viac ako 225 miliónov EUR. Bol to veľmi významný objem peňazí, ale to B, to smutné B voči nositeľom tejto zodpovednosti je skutočnosť, že sme z týchto finančných prostriedkov využili ani nie 55 miliónov, teda práve prieťahmi v správnych konaniach, prieťahmi vo verejných obstarávaniach, tým, že sme nevedeli určiť presne nositeľa zodpovednosti za environmentálnu záťaz a tú lokalitu, ktorá má byť vyčistená, tak práve preto sme nedokázali využiť finančné prostriedky, ktoré malo Slovensko k dispozícii aj z Európskej únie. A čo je najväčšou výzvou pre tento štát, ale najmä pre ministerstvo životného prostredia, je skutočnosť, že v novom období v novom programe Slovensko na období rokov 2021-2027, ale aj cez plán obnovy a odolnosti máme na nadchádzajúcich 7 rokov vygenerovaných takmer 10 miliárd EUR, ktoré by sme pre všetky ekologické projekty mali využiť.

Rečník 1

Vy tvrdíte, že že tie peniaze tu sú ale nevyužívajú sa, že sa máme tu ten envirofond, ktorý kde sa kumulujú peniaze, ktorý má podporovať investície do ochrany životného prostredia. Na ňom je miliarda EUR, môžu sa peniaze z neho využiť na odstraňovanie envirozáťaží, niečo tomu bráni alebo prečo sa nevyužívajú.

Rečník 2

Trafili ste klinček po hlavičke, keď hovoríme o tom, čo má štát vytvárať preto alebo aké podmienky má podporovať preto, aby sme riešili zelené ekologické projekty. Áno, máme vytvorený nástroj, ktorý sa volá envirofond a tento má generovať finančné prostriedky na to, aby sme napríklad proaktívne podnikali kroky k tomu, aby sme neznečisťovali životné prostredie, má slúžiť napríklad preto, aby samosprávy vedeli získať finančné prostriedky na odkanalizovanie, na vybudovanie nových vodovodov majú slúžiť na to tieto finančné prostriedky, aby sme budovali čističky odpadových vôd, ale zároveň majú slúžiť tieto finančné prostriedky na to, aby sme kumulovali národné verejné zdroje k tomu, aby sme vedeli realizovať zelené projekty. Potom tu máme finančné prostriedky z Európskej únie, kde my máme finančné zdroje z Európskej únie na úrovni tých viac ako dvestodvadsaťpäť miliónov EUR. A my kvôli manažmentu sucha kvôli manažmentu ekologických záťaží kvôli manažmentu odpadového hospodárstva, zlému manažmentu nedokážeme tie peniaze, ktoré nám ležia na stole, ktoré máme k dispozícii využiť. Je asi najväčšou výzvou pre zodpovedné inštitúcie, teda kompetentné štátne, ale aj verejné organizácie, aby dokázali využiť ľudský potenciál, ktorý táto krajina má pre riešenie týchto problémov. Aby sme napríklad odstránili hendikep, ktorý tu je, že my agendu životného prostredia máme nepochopiteľným spôsobom odsunutú pod ministerstvom vnútra, kde nositeľ zodpovednosti za ekológiu za zelené životné zelené projekty, životné prostredie, teda ministerstvo životného prostredia so svojimi ľuďmi je podriadené ministerstvu vnútra a rezort životného prostredia nemá žiadny dosah na tých odborníkov, ktorí pôsobia na úrovni okresných úradov v pôsobnosti kraja a ešte počty týchto odborníkov sú tak nízke, že oni ani nestíhajú pripravovať rozhodnutia o tom, kto má zodpovednosť za ekologický projekt. Kto má zodpovednosť za environmentálnu záťaž, nestíhajú to posudzovať, nestíhajú kontrolovať, nestíhajú monitorovať a keď sme v hodine 12, keď sme v roku dvetisícdvadsaťjedna kedy sme mali vyhodnotiť štátny program sanácie environmentálnych záťaží, tak. Tak sme globálne zhodnotili 6 rokov, ale vôbec sme nepopísali to, prečo sme ostali v závoze a prečo z tých 24 environmentálnych záťaží z viac ako 60 lokalít, ktoré boli do tých environmentálnych záťaží zapojených sme dokázali zrealizovať 1 jediný projekt a v realizácii máme ďalších dvadsaťštyri ale v skutočnosti sme tých lokalít mali riešiť viac ako 60.

Rečník 1

Pravidelne upozorňujeme aj na to, že inštitúcie nemerajú, nevyhodnocujú dáta, chýbajú im stratégie. Nedávno NKÚ ukončil 4 zdravotnícke témy, pri ktorých zhodnotil, že zdravotníctvo je v tomto smere choré. To isté sa nám opakuje aj pri environmentálnej problematike. Máte spätnú väzbu, že by na enviru rezorte začali pripravovať nejaké systémové zmeny?

Rečník 2

Ak hovorím o informačných systémoch, ak hovorím o dátach o informáciách. Presne to je základ pre riešenie, napríklad problematiky sucha vy nemôžete riešiť sucho už ako dôsledok neriešenia problémov za ostatných 10, 15, 20 či 30 rokov. Nie my, ale autority svetové aj ako je Organizácia spojených národov hovorí, že v najbližších 50 rokoch bude problematikou a dopadmi sucha trpieť viac ako 5 miliárd obyvateľov planéty. Problémy sucha vnímame už aj u nás na Slovensku. Za ostatných 20 rokov sa výrazne rozšírili lokality, je oveľa viac suchých dní a len v poslednom roku, len v minulom lete sme mali možnosť vidieť, aké mimoriadne opatrenia sa museli prijímať preto, aby ľudia mali aspoň pitnú vodu. Preto už pretože už nemali vodu na polievanie kvetov v záhradkách. A všetko toto vám má pomáhať, predikovať, prognózovať práve informačný systém do informačného systému majú zbiehať dáta, ktoré z uh zberá štát štátne, ale aj verejné inštitúcie. Tieto informačné systémy majú byť vzájomne prepojené. Problém na Slovensku je, že nám nefunguje vzájomne prepojenie

existujúcich informačných systémov. A keď napríklad chceme vedieť, či sú dobre využívané národné alebo európske financie, tak aj environmentálne informačné systémy by mali na 1 mieste poskytovať nielen informáciu, čo je problém, ale aj to, koľko peňazí naňho vyčleníme. Kto za riešenie tohto problému je zodpovedný, mali by sme mať na tomto 1 mieste informáciu ako prebehlo napríklad verejné obstarávanie. Mali by sme tam mať informácie z registra právnických osôb, že kto je tá firma, je to tá firma, ktorá z hľadiska odbornosti vie tento problém riešiť a taktiež by sme tam mali mať informácie napríklad z registra zmlúv. Aby sme videli, že či zmluva, ktorá bola podpísaná s tým, ktorý má odstrániť environmentálnu záťaž, že či tá zmluva sa napĺňa, aby sme vytvorili tlak aj na štátnych úradníkov, na kompetentné inštitúcie, že nielen oni vykonávajú kontrolu toho, čo sa deje, ale že aj občianska verejnosť aj aktivisti môžu urobiť významný tlak preto, aby sme tak vážny problém, ktorý dnes možno nepociťujeme. Ale výrazne ho môžeme pocítiť o 3 alebo o 5 rokov a to je otázka životného prostredia znečistenia podzemných vôd znečistenia ovzdušia, rozširovania suchých zón, kde nie je dostatok vody. Tak tento problém ak chceme mu predchádzať, tak ho musíme riešiť už dnes a na základe dát tých dát, ktoré nie sú z dnešného roka z predchádzajúceho, ale ktoré máme minimálne k dispozícii ostatných 30 rokov.

Rečník 1

Hovoríme o suchu, o pitnej vode o skládkach, tak si možno na záver pár vetami zhrňme, aké sú najzávažnejšie problémy a výzvy v oblasti environmentálnej udržateľnosti z pohľadu kontrol NKÚ.

Rečník 2

Najvyšší kontrolný úrad sa zelenej ekologickej agende venuje veľmi aktívne ostatných 5 rokov. Pozeráme sa na projekty, pozeráme sa na stratégie našej krajiny nielen cez prízmu toho, čo vnímame my v kontexte národných stratégií alebo národných priorít. Ale snažíme sa to komparovať a snažíme sa to prepájať aj s našimi záväzkami, ktoré máme v rámci medzinárodného spoločenstva. To je agenda udržateľného rozvoja OSN. Tam sme napríklad veľmi jasne popísali zaostávanie Slovenska pri riešení klimatickej zmeny pri riešení otázok spojených s biodiverzitou. Ale hovoríme aj o problémoch a záväzkoch, ktoré máme vo vzťahu k Európskej komisii a my už pred dvoma rokmi sme upozornili tento štát, že nám hrozia výrazné sankcie zo strany Európskej komisie preto, lebo kvôli zlému manažmentu kvôli zlej legislatíve nevieme napríklad riešiť otázku uzatvárania skládok a nevieme riešiť najmä otázku tú, že ak ten, kto prevádzkuje skládku, ten kto zarába na tom, že tú skládku prevádzkuje a občania mu za skládkovanie odpadu platia, tak ten má vytvárať fond a má prispievať na účet, ktorý má generovať finančné prostriedky na to, že ak raz sa dostaneme po 30, 40 rokoch do štádia, že tú skládku máme uzatvoriť, takže máme vygenerované finančné prostriedky práve z tohto biznisu týchto prevádzkovateľov na uzatvorenie tejto skládky štát nemá žiadnu kontrolu nad týmito finančnými prostriedkami je to výlučne v rukách prevádzkovateľov a aj v rámci našej kontroly sme identifikovali asi 8 skládok, ktoré nemali vôbec vytvorený rezervný fond na to, aby tí, ktorí na ňom veľmi pekne zarábali minimálne ostatných 30 rokov, aby vygenerovali peniaze na to, aby sme tú skládku uzavreli a aby sme celé to územie revitalizovali a potom nastane situácia. Že keďže tie peniaze neboli vygenerované, keďže na to nedohliadol štát, tak všetka zodpovednosť za riešenie tohto problému padne na plecia štátu a štát z verejných prostriedkov, teda z daní daňových poplatníkov musí riešiť problém, ktorý tí ľudia nezapríčinili. Budeme musieť všetko tieto tieto veľmi nákladné projekty, ktoré súvisia so životným prostredím so zdravím ľudí, budeme musieť realizovať na vrub verejného alebo štátneho rozpočtu. My musíme mať vytvorenú legislatívu, my musíme začať veľmi jasne riešiť trestnoprávnu zodpovednosť tých, ktorí svojimi podnikateľskými aktivitami, ktorí práve nezodpovedným prístupom k životnému prostrediu k ekológii ohrozujú životy a zdravie iných. A je najvyšší čas, aby aj v rámci polície aj v rámci prokuratúry boli špecialisti, ktorí budú vedieť veľmi jasne popísať trestný čin, ktorý súvisí s ohrozovaním života zdravia obyvateľov preto, lebo cez nezodpovedné podnikateľské kroky, cez zlé ekologické opatrenia, či už v podnikateľskom prostredí pri skládkovaní pri nakladaní s odpadmi ohrozujú životy a zdravie obyvateľov.

Rečník 1

Hovorí Ľubomír Andrassy, predseda najvyššieho kontrolného úradu, ktorému ďakujem za podnetné informácie s kontrolou v oblasti environmentálnej udržateľnosti.

Rečník 2

Verím, že aj tento náš podcast, podporí vládu, podporí parlament, aby sme menili legislatívu, lebo ak nezmeníme legislatívu, ak nenastavíme jasnejšie pravidlá, tak o týchto problémoch, o ktorých sme hovorili tu dnes budeme len z hľadiska iných čísiel rozprávať možno aj o 3 alebo o 5 rokov.

Rečník 1

Sme radi, že 100 si podcast kontrol a vypočuli až do konca. Volám sa Daniela Bolech Dobáková a budem sa tešiť, keď si nás pustíte aj nabudúce. Dopočutia.